

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА ЦИВІЛЬНУ ВОГНЕПАЛЬНУ ЗБРОЮ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Галус О.,

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
завідувачка кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права,
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
ORCID: 0000-0002-5474-3323
e-mail: elenhalus@gmail.com*

Гаврік Р.О.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права,
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
ORCID: 0000-0003-1557-0594
e-mail: gavrik.roman@gmail.com*

Галус О.О., Гаврік Р.О. Особливості правового регулювання права на цивільну вогнепальну зброю за законодавством Республіки Польща.

В науковій статті авторський колектив провів наукове дослідження досвіду правового регулювання права на цивільну вогнепальну зброю за законодавством Республіки Польща. У науковій статті вказано, що право на цивільну вогнепальну зброю забезпечує належну реалізацію та захист конституційного права людини на життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і особисту безпеку. В статті зазначається, що право на володіння цивільною вогнепальною зброєю у Республіці Польща було легалізоване раніше, ніж це було зроблено в інших європейських державах – у 1919 році і стосувалося можливості придбання, зберігання та використання вогнепальної зброї, кулеметів, гармат та їх частин, комплектуючих, патронів, куль, інших складових, що використовуються для цього виду зброї, з будь-якою метою (в тому числі з метою особистої оборони) за умови погодження із поліцейськими та військовими органами. Чинне правове регулювання права на цивільну вогнепальну зброю здійснюється відповідно до Закону Республіки Польща «Про зброю та боєприпаси» від 21 травня 1999 року. Цим законом визначені правила видачі та анулювання дозволів на володіння вогнепальною зброєю (у формі ліцензії та реєстраційної картки), перелік зброї, що відноситься до категорії, що може бути у володінні та користуванні цивільних осіб, перелік цілей та підстав надання дозволу на володіння та користування зброєю цивільними особами, особливості реєстрації зброї, медичного та психологічного обстеження осіб, які бажають придбати зброю, правила придбання, реєстрації, зберігання, розпорядження та здачі на зберігання зброї та боєприпасів, транспортування територією Республіки Польща та ввезення зброї та боєприпасів з-за кордону та їх вивезення за кордон, а також правила володіння зброєю та боєприпасами іноземцями, відповідальність за невиконання правил, встановлених законом. Зокрема, до цивільної зброї закон відносить як окремі види вогнепальної зброї, так і пневматичну зброю, а також інструменти та пристрої, використання яких може загрожувати життю або здоров'ю, в тому числі: зброя ближнього бою, причому перелік зброї що дозволена для використання є різною залежно від цілей, що декларувалися особою при подачі заяви про надання дозволу на володіння та використання зброї.

Ключові слова: право на цивільну вогнепальну зброю; конституційне право; право на захист життя та здоров'я особи; правоохоронні органи; дозвіл на володіння вогнепальною зброєю; реєстрація вогнепальної зброї; придбання вогнепальної зброї.

Halus O.O., Havrik R.O. Peculiarities of legal regulation of the right to civilian firearms under the legislation of the Republic of Poland.

In the scientific article, the authors conducted a scientific study of the experience of legal regulation of the right to civilian firearms under the legislation of the Republic of Poland. The scientific article

indicates that the right to civilian firearms ensures the proper implementation and protection of the constitutional human right to life and health, honor and dignity, inviolability and personal security. The article notes that the right to possess civilian firearms in the Republic of Poland was legalized earlier than it was done in other European states - in 1919 and concerned the possibility of acquiring, storing and using firearms, machine guns, cannons and their parts, components, cartridges, bullets, other components used for this type of weapon, for any purpose (including for the purpose of personal defense) subject to agreement with the police and military authorities. The current legal regulation of the right to civilian firearms is carried out in accordance with the Act of the Republic of Poland «On Weapons and Ammunition» of May 21, 1999. This law defines the rules for issuing and revoking permits for possession of firearms (in the form of a license and registration card), a list of weapons that belong to the category that may be owned and used by civilians, a list of purposes and grounds for granting permits for possession and use of weapons by civilians, features of weapon registration, medical and psychological examination of persons wishing to purchase weapons, rules for the acquisition, registration, storage, disposal and deposit of weapons and ammunition, transportation within the territory of the Republic of Poland and the import of weapons and ammunition from abroad and their export abroad, as well as the rules for the possession of weapons and ammunition by foreigners, liability for failure to comply with the rules established by law. In particular, the law includes as civilian weapons both certain types of firearms and pneumatic weapons, as well as tools and devices, the use of which may threaten life or health, including melee weapons, and the list of weapons permitted for use varies depending on the purposes declared by the person when submitting an application for permission to own and use weapons.

Key words: the right to civilian firearms; constitutional law; the right to protection of life and health of a person; law enforcement agencies; permit to possess firearms; registration of firearms; acquisition of firearms.

Постановка проблеми. У пояснювальній записці до проекту Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» зазначається, що право людини на життя, життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і особисту безпеку належать до природніх прав людини і повинні захищатись у демократичній, правовій країні, в тому числі через забезпечення громадянами держави права на активний особистий захист свого життя та здоров'я, а також життя та здоров'я навколишніх від злочинних посягань, в стані крайньої необхідності за допомогою вогнепальної зброї (здійснення права на цивільну вогнепальну зброю) [1]. Елементами такого права визначаються відповідні права фізичних та юридичних осіб щодо виробництва, набуття, володіння, відчуження, носіння, транспортування, ремонту, застосування цивільної вогнепальної зброї, та бойових припасів до неї, а також відповідний порядок отримання дозволу на таку зброю [2]. Можемо погодитися із тим, що право на цивільну вогнепальну зброю є важливим аспектом забезпечення особистої безпеки та самозахисту громадян. У багатьох країнах це право розглядається як елемент конституційного права на захист життя та здоров'я особи або як одна із гарантій забезпечення цього права на самозахист, захист членів своєї сім'ї та власності. Водночас, наявність вогнепальної зброї вимагає відповідального підходу, оскільки може ускладнити роботу правоохоронних органів щодо забезпечення громадської безпеки та правопорядку, тому в цьому аспекті важливим є досягнення балансу між правами громадян на самозахист та необхідністю запобігання злочинності. В умовах зростаючої уваги до питань безпеки, ефективне законодавче регулювання здійснення права на цивільну вогнепальну зброю стає ключовим завданням в тому числі й для України. Польща, як країна, що пройшла шлях від держави з перехідною правовою системою постсоціалістичного типу до держави-члена Європейського Союзу із правовою системою, адаптованою до європейських стандартів, пропонує цікавий приклад для аналізу. Її законодавча база щодо володіння та використання вогнепальної зброї є результатом тривалого процесу адаптації до європейських стандартів безпеки та прав людини. Вивчення польського досвіду може стати корисним для України, яка перебуває на шляху реформування власної системи правового регулювання.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика правового регулювання права на цивільну вогнепальну зброю досліджувалася рядом науковців, таких як М.М. Білак, С.В. Діденко, О.О. Косиця, В.В. Кузнецов, В.В. Літошко, Ю.В. Луценко, Р.В. Миронюк, Т.О. Михайліченко, М.В. Сийплокі, Д.В. Ткачов, С.О. Хвостовцов. Частина цих наукових досліджень стосувалася питання визначення адміністративно-правового регулювання права на цивільну вогнепальну зброю в Україні, однак дослідження польського досвіду залишилося поза увагою науковців, що зумовлює необхідність подальших наукових пошуків у зазначеній сфері.

Метою статті є аналіз польського досвіду правового регулювання права на цивільну вогнепальну зброю.

Виклад основного матеріалу. Одним із перших нормативно-правових актів, присвячених правовому регулюванню визначення права на володіння та користування цивільною вогнепальною зброєю та його здійснення став декрет начальника Польської держави Ю. Пілсудського «Про придбання та зберігання зброї та боєприпасів» від 29 січня 1919 року, яким було визначено, що право на придбання, зберігання та використання вогнепальної зброї, кулеметів, гармат та їх частин, комплектуючих, патронів, куль, інших складових, що використовуються для цього виду зброї, вибухові речовини, призначені для їх виробництва належать військовим та правоохоронним органам, а також цивільним особам, які мають дозвіл відповідного органу державної влади. Відповідний дозвіл стосується як питання використання та застосування цієї зброї, так і її придбання або збуту, при цьому він видається міністром внутрішніх справ або уповноваженими ним органами. У випадках, що не стосуються володіння вогнепальною зброєю з метою особистої оборони відповідний дозвіл повинен бути погоджений із військовим командуванням [3]. Слід зазначити, що право на володіння цивільною вогнепальною зброєю у Республіці Польща було легалізоване раніше, ніж це було зроблено в інших європейських державах: в Німеччині було дозволено мати і носити зброю цивільному населенню у 1928 році, в Італії – у 1935 році, у Франції – у 1929 році, у Фінляндії – у 1991 році, у Швейцарії – у 1999 році [4, с. 113; 5, с. 32]. Однак положення декрету щодо права громадян володіти цивільною вогнепальною зброєю були скасовані Указом Президента Республіки Польща «Про зброю, бойові припаси та вибухові речовини» від 27 жовтня 1932 року, який стосувався лише використання зброї для військових потреб, а дозволи, що видавалися міністерством внутрішніх справ стосувалися не надання права цивільним особам володіти та користуватися вогнепальною зброєю, а надання права юридичним особам здійснювати її виготовлення та збут правоохоронним та військовим підрозділам [6]. З цього часу і до прийняття чинного Закону Республіки Польща «Про зброю та боєприпаси» від 21 травня 1999 року.

Цим законом встановлюються правила видачі та вилучення дозволів на володіння вогнепальною зброєю, придбання, реєстрації, зберігання, розпорядження та здачі на зберігання зброї та боєприпасів, транспортування територією Республіки Польща та ввезення зброї та боєприпасів з-за кордону та їх вивезення за кордон, а також правила володіння зброєю та боєприпасами іноземцями та правила експлуатації стрілецьких тирів. Положення цього закону не поширюються питання використання зброї та боєприпасів, що складають озброєння військових та правоохоронних органів Республіки Польща, армій та прикордонних підрозділів іноземних держав, які знаходяться на території Республіки Польща, у зв'язку з військовими проєктами, що здійснюються спільно зі Збройними Силами Республіки Польща, а також на основі міжнародних угод і угод чи для виконання завдань, визначених положеннями законодавства Європейського Союзу (тобто стосуються лише цивільної вогнепальної зброї) [7].

Зокрема, Законом урегульоване володіння цивільними особами таких видів зброї: а) цивільної вогнепальної зброї, до якої віднесено будь-яку переносну ствольну зброю, яка метає, призначена для метання або може бути пристосована для метання одного або декількох снарядів або речовин в результаті дії металюного матеріалу (бойову, мисливську, спортивну, газову, сигнальну зброю); б) пневматичної зброї (небезпечний для життя або здоров'я пристрій, який внаслідок дії стисненого газу здатний випустити снаряд зі ствола або його заміну і таким чином здатний вразити ціль на відстані, а кінетична енергія снаряда, що виходить зі ствола або його заміни, перевищує 17 Дж.); в) газометників, що виводять з ладу; г) інструментів та пристроїв, використання яких може загрожувати життю або здоров'ю, в тому числі: зброя ближнього бою (клинки, заховані в предметах, що не схожі на зброю, кастети і нунчаки, кийки з кінцями з важкого і твердого матеріалу або містять вставки з такого матеріалу, кийки з дерева або іншого важкого і твердого матеріалу, що імітують бейсбольну бити, зброя у вигляді арбалетів, предмети, призначені для виведення людей з ладу електрокою) [7].

Зброя, вказана вище можуть бути придбані на підставі дозволу у формі ліцензії на володіння вогнепальною зброєю (або реєстраційної картки, яка видається на деактивовану або пневматичну зброю). Такий дозвіл видається комендантом поліції за місцем постійного проживання відповідної особи або зареєстрованим офісом відповідного суб'єкта, а у випадку надання дозволу професійному військовому – компетентним командиром підрозділу військової поліції. Така ліцензія (реєстраційна картка) видається на невизначений строк, за умови, якщо заявник не становить загрози для себе, громадського порядку або безпеки та наявні підстави для володіння зброєю [7].

Ліцензія (реєстраційна картка) на зброю видається для цілей: захисту особи та майна (у разі постійної, реальної та вище середнього загрози життю, здоров'ю або майну), полювання (за наявності посвідчень на мисливство, виданих відповідно до законодавства), з навчальною метою (за умови володіння дозволами, зазначеними в окремих нормативно-правових актах, на проведення стрілецької підготовки та документально підтвердженого оформлення підприємницької діяльно-

сті у сфері стрілецької підготовки), спортивною метою (за умови документально підтвердженого членства у стрілецькій асоціації, наявності спортивних кваліфікацій), історичних реконструкцій (за умови документально підтвердженого членства у об'єднанні, статутним призначенням якого є організація історичних реконструкцій та наявності свідоцтва, що підтверджує активну участь у статутній діяльності), колекціонування (за умови документально підтвердженого членства у об'єднанні колекціонерів) або з пам'ятною метою (за умови документально підтвердженого придбання зброї у спадок, шляхом дарування або як відзнаки). Також дозвіл може надаватися з метою охорони інших осіб та їх майна, підставою для надання дозволу із цією метою є прагнення до зміцнення оборонного потенціалу Республіки Польща, деклароване офіцером правоохоронного чи військового формування, якщо йому приписано табельну зброю, а також особою, яка проходила територіальну військову службу не менше двох років [7].

В Законі розмежовано перелік зброї, на який може надаватися дозвіл залежно від мети її використання: перелік зброї, що може використовуватися цивільною особою для захисту людей або майна є ширшим, ніж для цілей індивідуального захисту, ще ширшим є перелік зброї, що використовується для навчальних цілей та з метою колекціонування; з метою історичної реконструкції може використовуватися сигнальна зброя або інша вогнепальна зброя, конструктивно призначена для стрільби лише холостими боєприпасами, включаючи автоматичні боєприпаси. В Законі також встановлені обмеження для окремих конструктивних особливостей зброї, за наявності яких не може бути надано, а також можливість обмеження носіння певного виду зброї у виданому компетентним органом поліції дозволу. Також в Законі вказано, що заборонено носити зброю, отриману на підставі дозволу, для колекційних або сувенірних цілей без згоди компетентного органу поліції [7].

Дозвіл на володіння вогнепальною зброєю не потрібен у разі: колекціонування зброї в музейних колекціях на підставі окремих нормативних актів; використання зброї в спортивних, тренувальних або розважальних цілях на стрілецькому тирі, що діє на підставі дозволу компетентного органу; використання сигнальної зброї з метою виклику допомоги, порятунку, розшуку та особами, уповноваженими сигналізувати про початок спортивного змагання учасникам змагань під час спортивних змагань, якщо це вимагає такої сигналізації; розпорядження зброєю підприємцями, які здійснюють торгівлю зброєю та боєприпасами на підставі ліцензії або надають послуги зі зброярської справи на підставі окремих нормативно-правових актів, якщо це безпосередньо пов'язане з веденням підприємницької діяльності; утилізації зданої зброї з метою деактивації або підтвердження деактивації; володіння деактивованою вогнепальною зброєю; володіння предметами, призначеними для виведення людей з ладу за допомогою електричної енергії із середнім значенням струму в колі не більше 10 мА; наявності ручних газометальників, що виводяться з ладу; володіння пневматичною зброєю; володіння роздільно зарядженою вогнепальною зброєю, виготовленою до 1885 року; володіння сигнальною вогнепальною зброєю калібром до 6 мм. [7].

Дозвіл на володіння вогнепальною зброєю вимагається також у разі придбання зброї або боєприпасів, в тому числі із використанням засобів дистанційного зв'язку (у разі придбання боєприпасів дозвіл не вимагається, однак вимагається посвідчення особи власника вогнепальної зброї або сертифікат на вогнепальну зброю). На вимогу особи, яка має дозвіл на володіння вогнепальною зброєю, видається свідоцтво, що дає право на придбання типу та кількості вогнепальної зброї відповідно до дозволу та боєприпасів до цієї зброї. Протягом п'яти днів з моменту придбання зброї, покупець зобов'язаний зареєструвати зброю (реєстрація не вимагається у разі придбання зброї у випадках, коли не вимагається дозвіл на володіння вогнепальною зброєю) [7].

У Законі вказано підстави відмови у видачі дозволу на вогнепальну зброю: такий дозвіл не видається особам віком до 21 року, особам з психічними розладами, зазначеними в Законі від 19 серпня 1994 року «Про захист психічного здоров'я» або зі значно зниженою психофізичною підготовленістю, особам при значних порушеннях психологічного функціонування, особам, що залежні від алкоголю або психоактивних речовин, особам, які не мають постійного місця проживання на території Республіки Польща, особам, що становлять загрозу собі, громадському порядку або безпеці, в тому числі засудженим за окремі види кримінальних правопорушень. У разі потреби використання зброї в спортивних або мисливських цілях, за наявності вимоги школи, спортивної організації, Польської мисливської асоціації, оборонного об'єднання дозвіл може бути виданий особі, яка досягла 18 років. У зв'язку із необхідністю підтвердження відсутності медичних протипоказань для видачі дозволу на володіння вогнепальною зброєю, при подачі заяви на отримання дозволу, а в подальшому – раз на 5 років, особа має подати до компетентного органу поліції медичні та психологічні довідки про те, що вони не належать до осіб, яким за медичними показаннями не може бути надано дозвіл на володіння зброєю та підтверджують, що вони можуть розпоряджатися вогнепальною зброєю. Цікавим є те, що в Законі прописані вимоги до медичного працівника та

психолога, що видає відповідні медичні та психологічні довідки, а також вимогу внесення таких працівників до спеціального реєстру [7].

Окремо в Законі прописано право іноземців, які приїжджають на територію Республіки Польща, ввозити та вивозити зброю, що відповідає мисливським або спортивним цілям або з метою участі в історичній реконструкції, а також боєприпаси до них у визначеній законом кількості, за умови внесення такої зброї до Європейського пропуску на вогнепальну зброю, якщо володіння не заборонено на території Республіки Польща при повідомленні організатором компетентного органу поліції про час і місце проведення відповідного заходу (полювання, спортивної події або історичної реконструкції) та приблизну кількість учасників. Також іноземці мають право купляти та вивозити зброю та боєприпаси з території Республіки Польща на підставі сертифікату, що дає право на придбання певного виду та кількості зброї або боєприпасів або дозволу на вивезення зброї або боєприпасів з території Республіки Польща [7].

В Законі також визначена відповідальність за порушення умови володіння та користування вогнепальною зброєю та боєприпасами, в тому числі: за залишення у своєму розпорядженні такої зброї; за володіння такою зброєю без необхідної реєстрації або її продаж сторонній особі; за неповідомлення поліції про втрату або передачу на утилізацію зброї та боєприпасів до такої зброї іншій особі; за невиконання обов'язку повідомлення про зміну місця постійного проживання протягом 14 днів з дня зміни місця постійного проживання; за носіння зброї в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння; за ввезення зброї без необхідного дозволу; за порушення заборони на пересилання зброї або боєприпасів через суб'єктів, які не є постачальниками послуг поштового зв'язку; за зберігання та перевезення зброї та боєприпасів таким чином, щоб забезпечити доступ до них сторонніх осіб; за перевезення зброї та боєприпасів громадським транспортом, не дотримуючись умов належного кріплення зброї та боєприпасів; за перевезення зброї та боєприпасів в салоні пасажирського повітряного судна, не будучи особою, уповноваженою на це відповідно до окремих правил; за порушення встановлених обмежень на носіння зброї; за порушення правил безпеки при використанні зброї. В таких випадках відбувається анулювання виданого дозволу на володіння зброєю та вилучення зброї і боєприпасів [7].

Висновки. На підставі вище викладеного наукового дослідження, можемо визначити наступне. Правове регулювання права на цивільну вогнепальну зброю здійснюється відповідно до Закону «Про зброю та боєприпаси» від 21 травня 1999 року. Цим законом визначені правила видачі та анулювання дозволів на володіння вогнепальною зброєю (у формі ліцензії та реєстраційної картки), перелік зброї, що відноситься до категорії, що може бути у володінні та користуванні цивільних осіб, перелік цілей та підстав надання дозволу на володіння та користування зброєю цивільними особами, особливості реєстрації зброї, медичного та психологічного обстеження осіб, які бажають придбати зброю, правила придбання, реєстрації, зберігання, розпорядження та здачі на зберігання зброї та боєприпасів, транспортування територією Республіки Польща та ввезення зброї та боєприпасів з-за кордону та їх вивезення за кордон, а також правила володіння зброєю та боєприпасами іноземцями, відповідальність за невиконання правил, встановлених законом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (№ 5708 від 25.06.2021). *Законопроєкти*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/795732>.
2. Проєкт Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (№ 5708 від 25.06.2021). *Законопроєкти*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/795744>.
3. Dekret o nabywaniu i posiadaniu broni i amunicji d. 25 stycznia 1919 r. (Data uchylenia: 1933-01-01). *Kancelaria Sejmu RP*. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19190090123>.
4. Михайліченко Т.О., Забута Ю.Ю. Право на цивільну вогнепальну зброю. *Полтавський правовий часопис*. 2022. № 1. С. 105–126.
5. Косиця О.О., Ткачов Д.С. Позитивний досвід країн Європи та США щодо легалізації зброї цивільного призначення та можливості його застосування в Україні. *Правові горизонти*. 2017. Випуск 3(16). С. 28–33.
6. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. – Prawo o broni, amunicji i materiałach wybuchowych (Data uchylenia: 1961-02-10). *Kancelaria Sejmu RP*. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19320940807>.
7. Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji. *Kancelaria Sejmu RP*. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19990530549/T/D19990549L.pdf>.